

Lunds universitet

Statsvetenskapliga institutionen

Det goda livet

En normativ diskussion om statlig
opinionsbildning för ett dygdigt leverne

Författare: Gustav Wiel-Berggren

Termin: STVK02, Kandidatkurs, HT13

Handledare: Maria Hedlund

Abstract

This paper has two ambitions that both stem from the question: *can government conveyance of a virtuous lifestyle be justified?* The first ambition is to examine if the government should promote the majority opinion of a virtuous life to its people – and does this from two different perspectives: a classic liberal perspective – from which there was no unified answer – and a communitarian perspective, which demonstrates why the government can't be neutral, and has to encourage the people to live a certain way. The second ambition of this paper is to use arguments drawn from the liberal and communitarian perspectives to give a verdict and answer the question. This paper reaches the conclusion that such a government can't be justified – and that anyone who requests such a government not necessarily claims that government sanctioned oppression against the deviant was right, but neither does he claim it was wrong as he requests a government which actions are based on the same principles as the government of oppression.

Nyckelord: stat, opinionsbildning, dygd, klassisk liberalism, kommunitarism

Antal ord: 9226

Innehållsförteckning

Del 1 – Introduktion	1
1.1 Inledning	1
1.2 Frågeställning och syfte	2
1.3 Ideologiska utgångspunkter	3
1.4 Normativ metod	3
<i>1.4.1 Giltighet i normativ metod</i>	4
Del 2 – Teori	5
2.1 Klassisk liberalism	5
<i>2.1.1 Stat, individ och folkvilja</i>	5
<i>2.1.2 Samhällets sedvänja</i>	7
2.2 Kommunitarism	9
<i>2.2.1 Jaget, gemenskapen och staten</i>	9
<i>2.2.2 Det goda över det rätta</i>	11
Del 3 – Analys	12
3.1 Klassisk liberalism	12
3.2 Kommunitarism	15
Del 4 – Slutdiskussion	17
4.1 Statligt sanktionerat förtryck	17
4.2 Slutsatser	19
4.3 Vidare forskning	20
Källförteckning	22

Del I – Introduktion

1.1 Inledning

År 1973 kom riksdagen fram till att livet som homosexuell nu var acceptabelt. Det skulle dock dröja ända till 1979 innan Socialstyrelsen förklarade att homosexualitet inte längre var en sjukdom – och först 1995 tilläts homosexuella ingå partnerskap (RFSL.se). Ett snarlikt men mer aktuellt fall är då Socialstyrelsen årsskiftet 2008/2009 beslutade att transpersoner, samt utövare av fem kategorier sexuella böjelser, inte längre av staten skulle klassas som psykiskt sjuka. Socialstyrelsens generaldirektör Lars-Erik Holm sade till DN: ”De här diagnoserna stammar från en tid då allt annat än heterosexuell missionärsställning sågs som sexuella perversionser”, och Holm hoppas vidare att denna avklassificering av vissa böjelser som associerade med psykisk ohälsa ska underlätta för de som tidigare levt under statligt förtryck (DN.se 2008). Dessa två exempel kan ses som tydliga fall av statlig opinionsbildning mot livsföringar som ansetts omoraliska. Men statlig opinionsbildning rör inte bara frågor där människor blir förpassas till samhällets utkanter; statlig opinionsbildning handlar ofta om folkhälsa, men den kan även finnas för att motverka oskyldiga nöjen.

Att samhälle och stat för länge sedan sett på dans som en moraliskt klandervärd syssla kanske bäst belyses av debatten som på 1940-talet kom att kallas *dansbaneeländet* – vari prästerskap, läkare och folkrörelser tog avstånd från ungdomens vilja att sluta samman om helgerna och gå till dansbanan. Man varnade för att de som besökte dansbanan skulle drabbas av en allmän slöhet och bli lättirriterade varelser. Likväl var det samhällseliga förfallet i och med ungdomsdansen oundvikligt (Frykman 1988). Nu var det förvisso inte staten som förmedlade dessa farhågor om dansen – men lagar som kan anses vara förknippade med moral har vi än idag, och statliga försök att begränsa dans drabbar än idag krögare och evenemang. Mats Rosenqvist vid Jönköpingspolisen berättar för Sverige Radio att gäster som på en bar spontant börjar dansa innebär ett lagbrott, samt att arrangören riskerar böter eller fängelse (Sverigesradio.se 2011). Lagen kräver att nattklubbar, barer eller evenemang ansökt om, och beviljats, tillstånd för danssteg. Att det skulle var en morallag bestrids dock av Stockholmspolisens Robert Lindgren, som menar att det med dans kan förekomma stök, och att det således är nödvändigt att stävja dansen för att tygla utelivet (Sverigesradio.se 2012).

Vad gäller att från statligt håll framhålla bilder om ett dygdigt liv görs det, som konstaterat, inte sällan med folkhälsoargument. Vi har ett statligt folkhälsoinstitut (FHI) med uppdrag att motverka konsumtion av hälsovådliga varor samt att utvärdera folkhälsopolitiken. Detta kan låta

beundransvärt, och FHI:s arbete har säkert många goda förtjänster. Frågan är dock om det verkligen är bra för folkhälsan, eller ett steg i rätt riktning, att ha en myndighet som förmedlat önskemål eller riktlinjer baserade på moraliska ställningstaganden. Statsvetaren Bo Rothstein, som ägnat en hel bok åt frågor om vad staten bör göra, har kritiserat FHI för just detta. När Statens folkhälsoinstitut 1999 gav ut boken *Leva ihop*, i syfte att vägleda ungdomar in i parrelationernas värld, blev både FHI och författaren starkt kritiserade då boken till stora delar byggde på resonemang om män och kvinnor utifrån deras biologiska olikheter (Rothstein 2005: 14). FHI har även uttryckt önskemål att utreda huruvida punktskatter kan användas för att tillrättavisa medborgarnas beteende och konsumtion i riktning åt en allmän uppfattning om det hälsosamma livet (SvD.se 2011). När det kommer till att förmedla bilder om det goda och hälsosamma livet har även VTI, Statens Väg- och Transportforskningsinstitut, visat intresse för sådana förfaranden. I detta fall önskar de för folkhälsans skull inskränka på det konstnärliga då de föreslår att ”alla som cyklar i svenskproducerade filmer och reklamfilmer som visas på tv och bio använder cykelhjälm” (Gustafsson 2013: 33).

Statlig opinionsbildning för det dygdiga levernet kan alltså ske på högst olika sätt: från att sjukdomsklassa avvikare till att med lagar, argument eller moraliskt bildspråk förhindra oönskat eller osunt beteende. Men vad finns det häri egentligen för problem? I fallet med homosexuella och transpersoner har statens hållning varit uppenbart förkastlig, även om den har reflekterat en allmän uppfattning. Men när det kommer till mer tillrättavisande ambitioner: punktskatt på onyttig mat eller relationsråd utifrån en majoritetens bild av manligt och kvinnligt – är sådan opinionsbildning verkligen problematisk? Det är just det jag vill undersöka med denna uppsats. Bör staten verkligen opinionsbilda för ett visst levnadssätt som gott och moraliskt?

1.2 Frågeställning och syfte

Avsikten med denna uppsats är att undersöka hur vi kan, och bör, förhålla oss till statlig opinionsbildning för ett dygdigt leverne. Som framgår av denna formulering – dels hur vi *kan* förhålla oss, dels hur vi *bör* förhålla oss – är syftet med denna uppsats tudelat: såväl som att redovisa olika synsätt i frågan vill jag även utifrån dessa ge ett svar på hur det bör vara. Med detta i åtanke behöver uppsatsen baseras på en fråga som tillåter dessa båda ambitioner. Frågeställningen lyder således:

Kan statlig opinionsbildning för ett dygdigt leverne rättfärdigas?

Även om denna fråga kan besvaras med antingen ett jakande eller ett nekande svar har den fler förtjänster än så: frågan möjliggör en diskussion i vilken olika ståndpunkter kan redovisas, samtidigt tillåter den en diskussion om hur det faktiskt bör vara. På frågeställning finns det självfallet flera tänkbara svar, men utöver hur man anser att det bör vara, eller vilket perspektiv man anammar för att formulera ett svar, blir svaret också beroende av vilket normativt analysätt som används för att besvara frågan. Med anledning av detta handlar nästa avsnitt om vilka idétraditioner jag vänder mig till för att finna svar, och därefter följer en diskussion om just metodologiska vägval.

1.3 Ideologiska utgångspunkter

Som konstaterat har denna uppsats en tudelad ambition. Den första ambitionen är att redovisa hur man kan förhålla sig till frågeställningen. För att göra detta, och inte ge ett ensidigt svar, har jag valt att använda mig av två perspektiv. Med denna fråga löst följer osökt nästa: vilka? Lämpligast kan tänkas, förutsatt att man eftersträvar en rättvis och heltäckande bild, är dels ett perspektiv som sätter individen i centrum, dels ett perspektiv som sätter gemenskapen före individen. Med detta i åtanke har jag valt att använda klassisk liberalism och kommunitarism. Den klassiska liberalismen betonar individens frihet, en definition av frihet i vilken individen åtnjuter frånvaro av tvång (Bengtsson & Norberg 2003: 7). Mot denna individfokuserade förståelse ställer man ofta kommunitarismen. Till skillnad från liberalismen menar kommunitarismen istället att gemenskapen är det centrala, och vill främja denna genom att förmedla gemensamma värderingar för det gemensamma bästa (Sjunnesson 2013: 5-6). Vad gäller dessa perspektivs syn på individen innebär de inte bara varandras motpoler – den ena fristående och den andra deltagande, de innebär även extrempunkter på en skala med individ i ena änden och gemenskap i den andra. Tack vare detta blir teorivalet inkluderande snarare än exkluderande: de perspektiv i vilka det propageras för en blandning mellan individuell frihet och social gemenskap hamnar nämligen på denna skala inom valda perspektivs omfång.

1.4 Normativ metod

Den normativa metoden kan användas för att redovisa perspektiv såväl som för att ta ställning i normativa frågor. Båda dessa ambitioner vilar dock på premissen att jag sakligt redogör för de perspektiv vilka ligger till grund för svaret (Badersten 2006: 43). Med den klassiska liberalismen och kommunitarismen, som i mångt och mycket utgör varandras motpoler, blir det således av största vikt att jag i teoriavsnittet gör dem båda rättvisa och inte premierar något perspektiv för att på så vis styra analysen i en riktning av personlig övertygelse.

Vad gäller analytiska tillvägagångssätt kommer jag i enlighet med min första ambition att tolka teoriavsnittets redogörelser av klassisk liberalism och kommunitarism för att utifrån dessa besvara frågeställningen. Detta analysätt kan kallas *normativ givet att-analys*, och även om denna term måhända inte är allmängiltig i den normativa analysens kretsar så beskriver den det faktiska tillvägagångssättet väl: istället för att ta ställning använder man detta analysätt för att komplettera frågeställningen med ”*givet att* vi utgår från ett visst perspektiv” (Badersten 2006:44-45). Uppsatsens första ambition kommer således att analyseras och besvaras i enlighet med två frågeställningar: kan statlig opinionsbildning för ett dygdigt leverne rättfärdigas *givet* ett klassiskt liberalt perspektiv, samt *givet* ett komunitärt perspektiv. Analysdelen kommer alltså att innebära två diskussioner – en för varje perspektiv – där jag besvarar frågeställningen med hjälp av de båda perspektiven, oberoende av varandra.

Vad gäller uppsatsens andra ambition, att ta ställning till hur det faktiskt bör vara, kommer jag göra detta i uppsatsens slutdiskussion: när jag redogjort för liberalismens och kommunitarismens förhållningssätt till frågeställningen kommer jag tillvarata perspektivens kontrasterande åsikter, förutsatt att sådana kan identifieras, för att utifrån dessa – såväl som med egna argument – motivera hur jag anser att det bör vara. Även om uppsatsen har en tudelad ambition, hur vi kan och hur vi bör, kan man ändå även förstå den sakliga redogörelsen som ställningstagandets förberedelse. (Badersten 2006: 48-49)

1.4.1 Giltighet i normativ metod

Ett kärnbegrepp när det kommer till forskningens giltighet är *intersubjektivitet*. Detta är något som nås när det utförda arbetet är reproducerbart, det vill säga att någon annan ska kunna återupprepa min forskningsprocess och i slutändan komma fram till samma resultat. För att uppnå intersubjektivitet behöver jag först se till den interna giltigheten: det är nödvändigt att precisera de begrepp uppsatsen baseras på tydligt. I mitt fall handlar det om att återge den klassiskt liberala och komunitära teorin med sådan precision att den analys som sedan ska baseras på dessa teorier blir densamma i det fall någon annan väljer att göra om den. Likväl är den interna giltigheten beroende av att jag i mitt ställningstagande inte använder argument som för ämnet saknar relevans. (Badersten 2006: 73)

Om den interna giltigheten sammanfattas som en logisk kedja i arbetsprocessen – vilken dels ska vara tydlig, dels möjlig att reproducera – kan den externa giltigheten istället förstås som de ställningstaganden som ligger till grund för analysen. Hur kan man motivera valet av teorier? (Badersten 2006: 133-135). Häri blir valet av klassisk liberalism och kommunitarism ett tacksamt sådant – de agerar nämligen, som tidigare konstaterat, snarare inkluderande än exkluderande.

Kravet på extern giltighet medför även att det kan vara relevant att kort omnämna de filosofer vilka jag använder för att redovisa respektive idétradition. Detta kommer jag att behandla i respektive teoriavsnitt.

Del 2 – Teori

2.1 Klassisk liberalism

Den klassiska liberalismen är inte en helt enhetlig idétradition. Den må utgå från att människan ska vara fri att leva så som denne behagar, så länge man inte inskränker på någon annans frihet (Norberg 2003: 13), men det finns en stor mängd liberala filosofer som förknippas med just den klassiskt liberala idétraditionen. Likväl behandlar dessa filosofer många olika ämnen, även om de flesta kan relateras till just individens frihet. Jag har för denna teoridel vänt mig till John Locke och John Stuart Mill för att redovisa hur de beskriver relationen mellan individ och stat, samt hur folkviljan inte nödvändigtvis är en god vilja. Därefter kommer jag att – utifrån Thomas Paine och Wilhelm von Humboldt – diskutera klassiskt liberala förhållningssätt till relationen mellan sedvänja, samhälle och stat.

Vid inläsning av litteratur tog jag del av liberala verk som spretar i flera riktningar: handel (Adam Smith), marknaden (Ludwig von Mises), antirasism (Ayn Rand) och många fler. Men i läsningen av de fyra jag här valt – Locke, Mill, Paine och von Humboldt – ansåg jag mig ha funnit material av stor relevans för min frågeställning. Därav föll valet på just dessa fyra.

2.1.1 Stat, individ och folkvilja

John Locke, som ibland kallas liberalismens fader, utgår i sin diskussion om statens relation till individen från individens maktbefogenheter i det s k naturtillståndet; människan är fri att leva sitt liv så som det passar henne bäst – jämlik alla och underställd ingen. Naturtillståndet är – trots friheten – ett tillstånd i vilket faror är ständiga inslag, och samhället är ett nödvändigt verktyg för att ömsesidigt skydda det som inryms i Lockes egendomsbegrepp: liv, frihet och tillgångar (2003: 47). För att avgöra hur detta påverkar relationen mellan individ och stat måste jag först redogöra för just naturlagen, som i själva verket består av två maktbefogenheter och utgår från att människan i naturtillståndet har rätt sin *egendom* (d v s liv, frihet, tillgångar). Den första maktbefogenheten menar att människan är fri att göra det hon finner lämpligt för sin självbevarelse, så länge hennes

handlingar inte förnekar andra människor deras rätt i naturtillståndet. Den andra maktbefogenheten är makten att bestraffa den som brutit mot naturlagen. Båda dessa befogenheter påverkas då människan inträder i samhället – friheten att göra vad helst hon finner lämpligt kan komma att begränsas, medan straffbefogenheten måste ges upp helt och hållet. Locke menar att den jämlikhet, frihet och suveränitet människan hade i naturtillståndet istället ska förvaltas av lagstiftarna (2003: 46). Den lagstiftande makten i Lockes samhälle kan aldrig bli större än den makt individen hade rätt till i naturtillståndet: ingen kan nämligen delegera mer makt än denne innehar, och lagstiftarnas makt är således precis densamma som individernas innan de valde att överlåta den, om än aggregerad. Maktutövningen är dock begränsad till att verka för det allmänna bästa – ett allmänna bästa som, trots vissa inskränkningar i befogenheter, handlar om att säkerställa den rätt till liv, frihet och tillgångar individen åtnjuter i naturtillståndet. (2003: 47-48).

Vad gäller individens relation till staten när det kommer till levnadssätt menar Locke att omsorgen om var människas själ är dennes egna uppgift och ingen annans. Lagen kan aldrig skydda individen mot sin egen misskötsel, och även om hälsa eller rikedom förvanskas kan staten aldrig ta till tvång för att motverka detta (2003: 54). Här gör dock Locke en viktig poäng: även om staten aldrig har rätt att med hot tvinga individen till ett särskilt beteende gentemot sig själv, så är det en sak att befalla, en annan sak att övertyga. Ty det ligger, enligt Locke, i var mans rätt att lära ut och argumentera för det denne finner gott (2003: 52-53).

När det kommer till folkvilja och folkets uppfattning om ett allmänna bästa menar Mill att vi gentemot denna uppfattning måste vara varsamma. *Folket* kan nämligen förstås som en av tre grupperingar: de mest aktiva, majoriteten och de som endast lyckats bli erkända som majoriteten. Med anledning av detta finns det goda anledningar att tro att folkviljan – även om begreppet i sig kanske avser en allmängiltig hela folkets vilja – har för avsikt att förtrycka delar av det folk den är menad att representera: majoritetsförtrycket gentemot avvikande (Mill 2009: 12). Mill berättar vidare att man till en början framförallt fruktade allmänhetens förtryck så som utövad av offentliga myndigheter – de tänkande kom dock fram till att det inte är förtrycket utövat av myndigheterna som är det värsta. Istället är det samhället kollektivt som utgör detta. Samhällets despoti når nämligen längre än de offentliga myndigheterna; trots att samhällets despoti inte straffar med fängelse genomsyrar det privatlivet och agerar förslavande över den individ som skiljer sig från majoriteten. Tack vare detta, menar Mill, är det inte bara viktigt att uppmärksamma faror med myndigheters förtryck: människan behöver skydd från den allmänna opinionen och samhällets förmåga att pådyvla den annorlunda tänkarens idéer och sätt att föra sitt liv. Om så är fallet, att detta ändå sker, kommer samhällsutvecklingen bli lidande och mångfaldens individer blir istället formstöpta efter majoritetens förebilder. (Mill 2009: 12-13)

Mill ställer frågan huruvida det inte är lagstiftarna som har för uppgift att påvisa vilka vägar i livet, som sedan tidernas begynnelse har prövats, som är onyttiga och olämpliga. Med dessa mänsklighetens kollektiva upplevelser och erfarenheter menar Mill att regler om moral och levnadssätt bör vara möjliga att fastslå. Detta kanske framstår som frihetsbegränsande, Mill invänder dock att detta inte är en fråga om frihet – det man vill är blott att förhindra alla nästkommande generationer från att ådra sig laster med vilka individens personlighet står utan möjlighet att utvecklas (2009: 89). Mill gör dock gällande att samhället är i ständigt behov av individer som förkastar gamla sanningar och upptäcker nya: individer som utifrån sitt förnuft kan införliva nya seder och verka för ett mer upplyst samhälle. Därav har ingen enskild människa – eller grupp av människor – rätt att hävda att en myndig individ för sitt eget bästas skull inte får leva livet såsom denne behagar (Mill 2009: 73, 84). Detta kan framstå som motsägelsefullt: dels har staten rätt att påvisa hur livet bör levas utifrån mänsklighetens samlade erfarenheter, dels har ingen eller inga rätt att hävda att individen, för dennes hälsas skull, bör leva på ett visst sätt. För Mill finns dock här en skiljelinje baserad på individens ålder: samhället har för varje minderårig individ makten att uppfostra dem i enlighet med en ”förnuftig livsföring” (2009: 91). När det kommer till myndiga individer är de dock fria att leva så som de själva önskar, utan påbud om andra livsval.

2.1.2 Samhällets sedvänja

En av Paines huvudteser är att staten och samhället är två skilda institutioner. Samhället fanns innan staten, och i det fall den formella staten upplöses skulle samhället kvarstå. Paine menar att det är i, och med, samhället vi lever – där den gemensamma sedvänjan väger tyngre än statens ord, även om det är samhället som utför i stort sett allt det vilket tillskrivs staten. Samhället är en del av var och en, och ett behov för var och en (2003: 92-93). För ett civiliserat liv krävs alltså inte en stat, endast den naturliga företeelsen av ett samhälle – som alltid uppstår, oavsett organiserande övermakt. Staten blir problematisk, menar Paine, när den kommer att existera för sin egen skull. Då staten godtyckligt gynnar och förtrycker hamnar vi i en situation i vilken staten ger upphov till de missförhållanden den har som uppgift att förhindra. Till stor del behandlar Paine här frågor om skatter: att förtrycka de fattiga samt tillgodose de välbärgades behov. Han talar dock utöver det även generellt om statens förehavanden: uppkomsten av upplopp och kravaller beror inte på statens bristande närvaro, i själva verket beror de på statens godtyckliga deltagande i frågor där den inte har något att göra (2003: 94). Denna Paines text, *The rights of man*, är formulerad som ett svar till Edmund Burkes konservativa kritik mot den franska revolutionen. Paine, som menar att samhället organiserar sig utan statens hjälp, poängterar sin ståndpunkt genom att förklara hur illdådig en Burkes stat skulle te sig: vissa kan luras till lydnad, andra tvingas. Genier kan anlitas för att

övertyga de icke vetande, och pompa och stå för att vinna massans stöd – allt detta, för att samtidigt ha missat den enkla vägen: att statens möjligheter till lagstiftning och inverkan är ytterst begränsad. Samhällets principer uppstår nämligen i just samhället, inte av staten (2003: 94-95). I texten *Common Sense* talar Paine också om just samhället som friställt staten: samhället hålls ihop av de gemensamma uppfattningarna, vilka förvisso är föränderliga, men likväl är det som binder samman det samhälle i vilket det inte finns en stat för lagstiftning (1993: 61),

Wilhelm von Humboldt menar även han att sedvänjan och staten ska vara oberoende av varandra: alla statens ingripanden i privata angelägenheter är förkastliga så länge individer inte inskränker varandras rättigheter (2003: 109). Vad gäller statlig verksamhet med syfte att höja det allmänna väståndet eller tillgodose samhällets behov av säkerhet menar von Humboldt att denna alltid har ett likriktande resultat. Istället för frivilliga sammanslutningar – med mångfaldens bredd som det högsta värdet vilket ett samhälle kan erbjuda – ingår individer underställda staten inte längre en gemenskap, de är istället undersåtar till statens anda. Detta bidrar till att likforma individerna i enlighet med statens önskemål om västånd och lugn, och går tvärt emot vad von Humboldt menar är mänsklighetens uppgift: mångfaldens förgrening för människans utveckling (2003: 110). Ytterligare en kosekvens av den statliga inblandningen i det vardagliga är att statliga åtgärder alltid medför en viss grad av tvång, och om så var fallet att tvång inte används, är instruktioner och ledning även en likriktningens förmedlare. Oavsett om dessa instruktioner förkroppsligas som lagstiftning, lockelser att göra det rätta, eller bara argument för en sak, är de likväl inte önskvärda – de berövar individen möjligheten att själv komma fram till lösningar, och i mångfaldens namn hitta den väg som passar denne bäst (2003: 111).

När det kommer till moralfrågor brukar dessa, påpekar von Humboldt, inte motiveras för frågans egen skull, istället används argument om nationens säkerhet och samhällets västånd (2003: 110). För att exemplifiera detta menar von Humboldt att farhågor om kärnfamiljens förfall – vilka resulterade i lagstiftning vad gäller äktenskapens utformning och rollfördelning – är överdrivna. Även om sedvänjan säger att mannen ska försörja familjen och kvinnan sköta hushållet menar von Humboldt att statens inblandning i detta innebär ett grundläggande fel för äktenskapets karaktär. Det enda äktenskapet av, för befolkningen, fördelaktig karaktär är det som uppstår till följd av böjelse. Ett gott äktenskap kan aldrig uppstå med vare sig tvång eller statliga riktlinjer. Istället, menar von Humboldt, måste individer utifrån sina egna val upprätta ett äktenskap där deras böjelser och preferenser ligger till grund dels för vem deras partner är, dels för hur de i praktiken väljer att leva tillsammans. Böjelsen kan aldrig kuvas av tvång, och även om ett äktenskap mellan man och kvinna, där de lever enligt sedvänjorna, är det eftersträvansvärda – kommer tvång eller riktlinjer aldrig att få den önskade effekten (2003: 113-114).

2.2 Kommunitarism

Den kommunitära idétraditionen grundas i skrifter av Aristoteles och Hegel, även om diskussionen i vilken begreppet *kommunitarism* först förekom initierades på 1980-talet med bl a Charles Taylor, Alasdair MacIntyre och Michael Walzer i spetsen (Sigurdson 1995: 28). Till stora delar består denna kommunitära diskussion av en kritisk dialog med liberalismen, det kan därför uppfattas som att delar av min redogörelse för kommunitarismen tar avstamp i just liberalismen. I detta avsnitt om kommunitarism kommer jag att behandla uppfattningar fömedlade av de ovan nämnda tre: Taylor, MacIntyre och Walzer.

2.2.1 Jaget, gemenskapen och staten

Taylor menar att sann frihet kan endast förstås i en kontext. Jaget som är friställt hinder eller moment av extern inverkan är en karaktär vars frihet saknar värde – även om detta av liberaler gärna döljs under begrepp som rationalitet eller kreativitet. Taylor menar i sin liberala kritik att det friställda liberala jaget är tomt – jaget kan nämligen inte erhålla ett syfte utanför ett ramverk i vilket vi vet vad ett gott mål kan vara, och det är först här – med detta ramverk – vår rationalitet och vår kreativitet kan verka på riktigt (Kymlicka 1991: 47). Vi är alltså, menar Taylor, aldrig oberoende av en extern tolkning av vad det goda livet faktiskt är. Det är genom denna vi förstår vår egen identitet, och genom denna som vi har möjlighet att förstå vad som är gott eller ont, bra eller dåligt. Men inte ens i inom den externa tolkningen kan identiteten beskrivas som individuell – identiteten kan nämligen inte beskrivas utan att de kringvarande individerna. Det är först i gemenskap med, och i relation till, de kringvarande det blir möjligt för individen att urskiljas från andra – om än inom en gemenskapens ram för vad som konstituerar det goda. (Sigurdson 1995: 36)

Taylor menar att en fri individ i västvärlden inte är något annat än ett resultat av det samhälle som resulterat i honom; även om det är familjen som uppfostrat individen ligger förtjänsten hos den civilisation i vilken de alla befinner sig. Det är civilisationen som möjliggjort detta varande, och däri blir individen pliktig att denna civilisation tillhöra. Taylor påpekar att det hade varit lyckosamt ifall en anarki hade kunna bringa individen denna frihet, men om friheten endast kan garanteras under ett representativt styre bör vi ha för avsikt att skapa och upprätthålla detta – och till detta styrelsesätt vi måste svära trohet (Taylor 2013: 37-38). Vad gäller statens roll för gemenskapen i denna civilisation påpekar Taylor att individen inte kan bekymra sig om individuella val: politiska institutioner kan vara avgörande när det kommer till att förverkliga våra identiteter som fria varelser – det går nämligen inte att uppnå vare sig frihet eller mångsidighet i det fall vi inte har institutioner som baseras på allmänhetens erkända värden (Taylor 2013: 38). Då vi inte kan nå uppfattningar om vare sig identitet eller vad som konstituerar det goda utan en socialt

baserad berättelse från den civilisation som uppbringat en, samtidigt som politiska institutioner kan vara det avgörande för att vi ska kunna tillgodose oss med en identitet samt uppfattning om gott och ont, blir staten ett viktigt verktyg i upprätthållandet av ett samhälle i vilket vi har ett ramverk som erbjuder utgångspunkter för gott och ont (Sigurdson 1995: 36, 39).

Även Walzer ställer sig kritisk till den liberala uppfattningen om jaget och menar att den liberala teorin omöjliggör chansen till ett verkligt liv. Det är en mytisk figur, menar Walzer, att vi inte har måttstockar med vilka individens livsprojekts kan förstås. Hur skulle vi kunna vara avskurna från sociala uppfattningar när vi är uppfostrade av föräldrar – som i sin tur har sociala relationer i form av släkt, vänner och arbetskamrater? Dessa band är inget vi kan vara avskurna ifrån – vi är alla i samhället sammanbunda med nedärvda band (Walzer 2013: 158, 160). För att visa hur den liberala uppfattning om jaget som individens projekt fördärvar möjligheterna till ett verkligt liv beskriver Walzer fyra punkter av rörlighet som alla verkar för gemenskapens förfall: först och främst har den geografiska rörligheten ökat – något som minskar samhörighetskänslan; gemenskaper är allt som oftast mer framgångsrika när de är geografiskt permanenta. För det andra har den sociala rörligheten ökat – det är inte längre säkert att ditt livsstilsval överensstämmer med det från dina föräldrar ärvda. Med anledning av detta står gemenskapsarvet och den tidigare generationens vanor osäkra. Den tredje punkten kallar Walzer för äktenskaplig rörlighet. Trots att de två första punkterna även de bidrar till att upplösa familjelivet får äktenskapliga uppbrott stora problem för identiteten och bidrar till konsekvenser vilka kan ses som gemenskapens motsatser. Sist men inte minst menar Walzer att vi även fått ökad politisk rörlighet: lojalitet till ledare eller politiska sammanslutningar minskar i samband med att geografisk plats och social ställning får en mindre roll att spela för individens identitet. Detta är problematiskt, menar Walzer, och förklarar att vi dels kan få en institutionell instabilitet, dels ett lokalpolitiskt förfall då den lokala politiken i ett tidigare skede stod som en upprätthållare av gemenskap. (Walzer 2013: 161-163) Walzer påpekar apropå dessa fyra rörligheter att att de ur ett liberalt perspektiv är en lyckad utveckling – de har dock en konsekvens av bedrövelse och missnöje som förmedlas genom kommunitära strävanden, och i det fall man önskar motverka dessa fyra rörligheter krävs en ”massiv och hårdhänt användning av statlig makt” (2013: 163).

Vad gäller Walzers idéer om statens roll för gemenskapen anser han det inte nödvändigt att med en stark statsmakt motverka dessa fyra rörligheter, istället menar han att vi endast behöver en kommunitär korrigerande av det nutida samhället. Liberalismen är nämligen sin egen förgörare; efter varje samtida generation av liberalism följer alltid en superliberalism. Den liberala frigörelsens doktrin repeteras och är ändlös. En kommunitär korrigerande behöver alltså inte vara något annat än att förstärka de värden efter vilka vi lever i nutiden (Walzer 2013: 164-165). Staten behöver ha

en medveten icke-neutral princip – där den både bekräftar och stödjer det nutida samhällets gemensamma värden (Walzer 2013: 167).

2.2.2 Det goda över det rätta

Utöver sin kritik mot liberalismens jag-uppfattning och dess effekter på den gemenskap vilken är nödvändig för att förstå oss själva skiljer sig även kommunitarismen och liberalismen i diskussionen om huruvida det goda eller det rättvisa ska förespråkas. MacIntyre, som är en kritiker av det moderna samhället, menar att modernitetens människor definierar det goda livet som ett individuellt projekt snarare än ett projekt utifrån gemenskapens uppfattningar om det korrekta levernet. Moderniteten har inneburit en skiftning i vilken åtskillnad görs mellan objektiva fakta och subjektiva värderingar – där argument utplånas på basis av att de som värderingar inte kan trumfa fakta (Sigurdson 1994: 41). Medan liberalismen utgår från en deontologisk etik, en dygdeetik som innebär att en objektivt rätt handling kan vara god oberoende av dess relation till något annat, pekar MacIntyre och kommunitarismen istället på dygden som bunden till den kontext i vilken man befinner sig – den eftersträvansvärda handlingen är alltså inte nödvändigtvis ett universellt rätt, istället är den teleologietisk; konsekvensen av en handling i en given kontext avgör huruvida handlingen faktiskt var god eller inte (Sigurdson 1994: 44). Gemenskapen är beroende av det teleologietiska förhållningssättet – den kan inte överleva i det fall dygderna inte praktiseras av de vuxna, men inte heller om barn inte uppfostras till att växa upp som dygdiga (Sigurdson 1994: 45). Med gemenskapen i centrum är det goda, eller det subjektiva värdet, det centrala rättesnöret; vad som är rättvist varierar från praktik till praktik. MacIntyre menar dock att en praktiks dygdeetik inte nödvändigtvis behöver vara god, även om den inom kontexten utgör det dygdiga (ibid.). Detta kan förklaras genom MacIntyres vetenskapsteoretiska ställningstagande: ontologisk realism men epistemologisk relativism (Sigurdson 1994: 48). Detta ställningstagande erkänner att det finns en objektiv sanning, men trots detta kan vi inte göra anspråk på vår rationalitet som den högsta, den har nämligen både lika mycket och lika litet anspråk på sanningen som samtliga andra traditioners rationalitet (MacIntyre 2013: 89). Kort sammanfattat förnekar MacIntyre alltså inte att det finns ett rätt, vi kan dock inte göra anspråk på det. Det eftersträvansvärda är det goda snarare än ett rätt – även om dessa praktiker måste vara öppna för kritik och förståelse för andra: ”ingen enstaka tradition kan förneka sina rivalers legitimitet” (ibid.).

Del 3 – Analys

Denna analys är, som avslöjats i metodavsnittet, uppdelad i två delar. Den första om klassisk liberalism, och den andra om kommunitarism. Jag ämnar här redovisa hur dessa två perspektiv förhåller sig till min frågeställning. Vilka svar på frågeställningen kan vi utröna från dessa teoretiska utgångspunkter, och är det ens säkert att respektive idétradition är enig i sitt svar? Inför dessa svar kan det vara nödvändigt att säga att de liberala filosoferna alla erbjuder olika resonemang, medan de kommunitära utgår från snarlika uppfattningar om jaget, gemenskapen och hur staten ska agera. Med anledning av detta kommer analysen av de liberala uppfattningarna utgöra en längre och bredare diskussion.

3.1 Klassisk liberalism

I teoriavsnittet framgick att det från den klassiska liberalismen dels fanns tydliga åsikter för en stat som har till uppgift att opinionsbilda för ett visst sätt att leva, dels fanns det tydliga åsikter mot detta. Jag menar att den teori som ligger till grund för denna analys bjöd på två jakande och två nekande svar, även om det i fallen med Locke och Paine måhända inte var lika tydligt som med Mill och von Humboldt.

Lockes huvudpoäng vad gäller statens makt är att denna aldrig kan vara större än den enskilde individens makt i naturtillståndet. I detta naturtillstånd tillhör det dock var och ens rätt att argumentera för vad denne anser gott. Det står individen fritt att lära ut och förmedla sin uppfattning om det goda respektive det onda, det moraliska respektive det omoraliska. När staten erhåller individernas aggregerade makt vinner den alltså rätten att, utifrån de aggregerade uppfattningarna om bra och dåligt, förmedla bilden av det önskvärda livet såsom majoriteten anser att det bör levas. Locke slår fast att samhället existerar för att skydda det allmänna bästa: individens egendom. Lockes egendomsbegrepp, som utöver materiella tillgångar även innefattar liv, kan med andra ord tolkas som att staten inte bara har rätt att argumentera utifrån majoritetens övertygelser om hur livet bäst levs, men att den snarast är pliktig att så göra. För att förtydliga resonemanget kan vi först konstatera att staten delvis existerar för att bevara individens liv och tillgodose det allmänna bästa. Då det alltså ligger i statens uppgift att värna om individens liv, samtidigt som staten har rätt att lära ut och argumentera för medborgarnas aggregerade uppfattningar om en god livsföring, kan vi förstå att statens argumentation för, och predikan om, ett visst sätt att leva är både tillåten och önskvärd så länge denna representerar majoritetens uppfattning om just det goda livet.

Mill, som även han förespråkar en viss opinionsbildande ambition vad gäller föreställningar om det goda livet, utgår dock inte som Locke från majoritetens sammanslagna subjektiva uppfattning om rätt och fel. Istället menar Mill att den goda livsföringen kan förstås av mänsklighetens, från tidernas begynnelse, samlade upplevelser och erfarenheter. Utifrån dessa kan vi förstå vad som är förnuftigt och hur vi måste uppfostra medborgarna för att dessa inte ska repetera tidigare generationers misstag. Denna bild av det goda livet förmedlas av lagstiftarna. Detta är inte frihetsinskränkande menar Mill; uppfostran är inte riktad till den myndige individen – denne har fri rätt att göra vadhelst denne önskar så länge den inte inkräktar på andra människors frihet. Istället är det de som inte uppnått myndig ålder som är mål för uppfostrans ambitioner.

Vi kan alltså förstå både Locke och Mill som två klassiskt liberala filosofer som anser att av staten förmedlad opinionsbildning för ett *gott* liv inte bara är önskvärd, den är nödvändig. Det finns dock två väsentliga skillnader dem emellan: på ett Lockeskt vis, där det är statens uppgift att skydda medborgarens liv genom att argumentera utifrån samlade uppfattningar om gott och ont, är den opinionsbildande verksamheten legitim trots att den, utifrån majoritetens moral, alltid kommer att vara subjektiv. Mot detta kan vi kontrastera med Mills syn på folkviljan, där han menar att majoritetens förtryck är värre än tyrannens. Mill tror nämligen inte på ett subjektivt rättesnöre: den opinionsbildning som kan ske legitimt är den vars förordningar för vilka det propageras inte är en samtida uppfattning om rätt och fel – istället är det en historisk sammanfattning av allt som enligt den mänskliga erfarenheten leder till den personliga utvecklingens återvändsgränd. Om folkviljan utgör ett subjektivt *rätt*, mot vilket Mill menar att vi måste vara varsamma, tordes detta implicera att den opinionsbildning Mill förespråkar inte är en subjektiv sådan – istället kan vi förstå att Mill anser mänsklighetens erfarenheter vara objektiva lärdomar. Den andra punkten i vilken de skiljer sig åt är mot vilka uppfostran kan riktas till: medan Locke menar att man i naturtillståndet alltid är fri att argumentera för en viss övertygelse menar Mill att statens och individens ambition att verka för någons mer förnuftiga leverne blir illegitim så fort denne uppnått myndig ålder. Härefter finns möjligheten att personen väljer ett liv i vilket personlig utveckling blir omöjligt, men möjligheten finns likväl att denne bryter med sedvänjan endast för att riva ned gamla sanningar och ersätta dem med nya – och på så vis förändra samhället åt det bättre.

Vad gäller Paine och von Humboldt, som inte delar Lockes och Mills uppfattning om statens roll som opinionsbildare, så för även dessa två fram sina argument på olika sätt. Paine menar att staten och samhället är två skilda enheter och att statens godtyckliga inblandning i samhället får kontraproduktivt utfall. Paine påstår inte att den allmänna opinionen och majoritetens sedvänja skulle vara något av ondo, denna är eftersträvansvärd då det är just denna som är ett resultat av samhället. Istället, menar Paine, är det staten som bringar det oönskade då denna försöker lägga sig

i samhällets göromål. Häri ligger Paines huvudargument: samhället och staten får inte misstas för att vara detsamma, och samhället behöver inte staten för att veta vad som i samhället är eftersträvansvärt, rätt eller fel. Man skulle kanske här kunna tolka Paine som att en opinionsbildning för den samhällseliga sedvänjan kunde vara rättfärdigad. Utökar man analysen blir dock gällande att så inte är fallet. Paine menar nämligen att samhällets sedvänjor uppstår i just samhället – inte av staten. Detta är av yttersta vikt för samhällen i förändring, där sedvänjan enligt Paine inte är ett fast rättenöre. Om den samhällseliga bilden av det allmänna bästa skulle anammas av staten, för att sedan läras ut som det goda, skulle de samhällseliga principer som utvecklas och förändras motarbetas av en redan etablerad bild av vad som är det goda. De samhällseliga sederna är och ska vara, enligt Paine, friställda staten.

Wilhelm von Humboldt är långt tydligare än Paine i sina resonemang kring statens åsikter om ett gott leverne; staten har ingen rätt att lägga sig i individens privata angelägenheter. von Humboldt uttrycker även klart och tydligt att den stat som ens argumenterar för en viss sak, ett visst levnadssätt eller en viss familjekonstellation har den likriktande effekten som får den mänskliga utvecklingen att stanna av: individen ska inte bara välja sin egen väg, individen måste även hitta denna väg själv. Att argumentera för att individen inte bör agera på ett visst sätt, eller lösa problem så som denne finner önskvärt, är ett statligt övertramp. Likväl menar von Humboldt att det är individens böjelse, oavsett om det gäller familj eller egna sätt att leva, som måste vara individens drivkraft. I von Humbolts exempel med statliga åsikter och regler kring äktenskap menar han att statens, och allmänhetens, rädsla för en viss praktik som förödande för samhället aldrig får ges uttryck för. Den individuella böjelsen måste alltid stå som drivkraft, och staten får aldrig argumentera för kollektivets moral då detta i slutändan är förödande för den mänskliga mångfalden.

För att summera denna analys av den klassiska liberalismen och knyta den till frågeställningen på vilken denna uppsats är baserad – huruvida statlig opinionsbildning för ett dygdigt leverne kan rättfärdigas – finns det från de klassiskt liberala författarna inte ett enigt svar. En stat som opinionsbildar för ett visst leverne som bättre kan enligt Locke legitimeras, och på ett Millskt vis är den önskvärd – dock endast under vissa premisser. Samtidigt menar Paine att sedvänjan och uppfattningen om det goda livet endast uppstår, och kan uppstå, mellan individer i ett samhälle – inte av staten. Tydligast ställning emot statlig opinionsbildning för det dygdiga tar von Humboldt, som menar att staten aldrig får lägga sig i våra privata angelägenheter så länge vi inte inskränker på andras frihet – och om den så gör blir mångfalden lidande.

3.2 Kommunitarism

I kontrast till de två svar den klassiska liberalismen kom att ha på frågan är kommunitarismen vad gäller uppfattningar om statens göromål för ett dygdigt leverne långt mer enhetlig. Centralt för kommunitarismen är dess uppfattning om jaget. Taylor menar att frihet inte är ett objektivet värde som kan vara oberoende av den kontext i vilken individen befinner sig. Istället är möjligheten till frihet ytterst beroende av att det faktiskt finns en kontext – utan denna skulle jaget vara tomt; hur kan man förstå sitt syfte om vi inte känner till samhällets ramar för det goda och det onda? Vad gäller jaget menar även Walzer att vi är beroende av den kontext som omger oss och har uppfostrat oss; det är en missuppfattning att vi i enlighet med den liberala tron kan undgå de samhälleliga band från vilka våra övertygelser härstammar. Denna liberala missuppfattning – att vi inte skulle ha behov av gemenskapens övertygelser om ett dygdigt liv – bidrar till det samhälleliga förfallet. De fyra rörligheterna: geografisk-, social-, äktenskaplig- och politisk rörlighet, kommer till syvende och sist omöjliggöra jagets förmåga att nå ett verkligt liv. Den liberala frigörelsen innebär att varje generation har bråttom att förkasta den föregående generationens övertygelser, endast för att själva bli förlegade av den nästkommande generationen: en spiral i vilken samhället till slut står utan tradition eller en nedärvd gemenskap. Vad gäller statens förehavanden för att försäkra individen om ett meningsfullt liv i frihet blir dessa åtgärder inte bara det som till viss del motverkar de fyra rörligheterna, de utgör även svaret på min frågeställning. Taylor menar att vi inte ska behöva göra frågor om gott och ont till våra egna – för detta har vi politiska institutioner att förmedla gemenskapens värden, och det är således först när de samhälleliga institutionerna förmedlar detta moraliska ramverk som vi kan uppleva frihet och en samhällelig mångsidighet i enlighet med de seder efter vilka vi bör leva. Relevant kan här vara att ifrågasätta individens nödvändighet att förhålla sig till dessa seder. Taylor menar att individen är ett resultat av den civilisation vilken han är uppvuxen i, och fostrad av. Med anledning av detta, att individen är resultatet av sin civilisation, blir denne alltså pliktig att civilisationen tillhöra och – för att uppnå ett dygdigt liv – dess seder svära trohet. Men är man uppvuxen i det liberala samhället vilket Walzer menar är kontinuerligt självförstörande – är det då inte detta samhälle av förfall vi måste vara trogna? Walzer motsätter sig inte detta, han menar dock att staten måste ta ställning till de nuvarande uppfattningarna om gott och ont för att samhällets sönderfall ska upphöra. En kommunitär korrigerande är nödvändig: det behövs en stat som aktivt förkastar den neutrala uppfattningen att värderingar för varje generation är föränderliga, och istället verkar för att bekräfta de rådande samhälleliga värderingarna.

För att med denna analys av kommunitarismen ge ett svar på uppsatsens frågeställning står det klart att samhället är beroende av staten som opinionsbildare och upprätthållare av bilden av vissa livsval som mer dygdiga än andra – utan denna statens inblandning hamnar vi i situationer där

individen inte kan finna mening för sitt liv, och således inte heller kan vara fri. Men vilken uppfattning är det egentligen staten ska förmedla? MacIntyre menar att detta är beroende av vilken gemenskap det avser – varje gemenskap har nämligen sina egna värderingar, och det är endast utifrån detta vi kan förstå huruvida något egentligen är rätt eller fel. Det må finnas, enligt MacIntyre, ett objektivt rätt – vi kan dock aldrig göra gällande att just våra praktiker är har större sanningsanspråk än andra gemenskapers praktiker. Det viktiga är således inte att leta efter den rätta dygden, det viktiga är att leva efter gemenskapens dygd – och se till denna som rättesnöret för det goda livet. MacIntyre påpekar här att gemenskapens dygder är öppna för andra praktiker att kritisera – och genom diskussion likväl föränderliga. Detta innebär dock inte att den, efter diskussion, utvecklade praktiken kan klassas som varken bättre eller sämre än den föregående – de kan aldrig vara mer sanna eller osanna än de tidigare.

Även om det finns skillnader inom den kommunitära idétraditionen, till exempel mellan Walzer och MacIntyre och deras syn på det moderna samhället som förkastligt alternativt den civilisation som uppbringat oss, så förenas de i att staten och politiken är nödvändiga åsiktsförmedlare så att vi inte i livet ska råka gå en väg som inte är förenlig med den allmänna uppfattningen om rätta livsval. Även om man kan förstå detta som att det är upp till individen att veta sitt eget bästa är dock individens preferenser strikt bundna till att inrymmas inom gemenskapens uppfattning av dygd, och det av staten förmedlade ramverket. Den opinionsbildande stat som kommunitarismen efterfrågar är alltså högst beroende av subjektiva samhälleliga värderingar och majoritetens uppfattning om gott respektive ont. Den samhälleliga dygden är upp till staten att förmedla, så att denna i generationsskiftet inte ska förvittra – och så att vi vet att gårdagens moral likväl är morgondagens, och att det goda livet är det vi i samhället en gång enades om.

Del 4 – Slutdiskussion

Med analysens både jakande och nekande svar på frågeställningen avser jag att här i slutdiskussionen inleda med mitt ställningstagande till frågeställningen. Jag kommer därefter att sammanfatta de svar jag kommit fram till i analysen, såväl som att kort återge kärnan av min argumentation. Sist men inte minst ägnar jag slutet av detta avsnitt, och uppsatsen, åt att presentera hur man kan fortsätta med forskning om statlig opinionsbildning, eller frågor jag med denna uppsats lagt grund för – oavsett om man med denna forskning har för avsikt att arbeta normativt, empiriskt eller om man vill utvärdera effekter av statliga försök att skifta medborgerligt beteende mot ett gott liv.

4.1 Statligt sanktionerat förtryck

I detta avsnitt av uppsatsen ämnar jag ta ställning till hur jag anser att det bör vara. Detta ställningstagande kommer jag göra dels utifrån vissa resonemang som förts fram i analysdelen, där jag diskuterar vilka implikationer olika ställningstaganden innebär i praktiken – dels utifrån egna argument. Innan jag börjar argumentera anser jag det dock viktigt att direkt redovisa mitt ställningstagande – så att det i argumentationen inte finns oklarheter för vad jag försöker komma fram till. Jag anser att staten i sin uppfattning om ett dygdigt leverne måste vara neutral – och att staten ej, i enlighet med majoritetens moral, får opinionsbilda för vissa livsval som mer goda eller eftersträvansvärda än andra – förutsatt förstås att de är livsval i vilka individens agerande inte begränsar andra individers frihet. I de nästkommande styckena följer argumentationen för detta.

Det finns i denna fråga, om statens opinionsbildning för ett dygdigt liv, flera olika aspekter som förmedlats i analysens två första delar. Mill gör gällande, och har en god poäng i, att det är största vikt att vara vaksam mot majoritetens subjektiva åsikter om gott respektive ont. Dessa åsikter är inte erkända för att de nödvändigtvis skulle vara goda, istället är de erkända för att de är just majoritetens. Även kommunitarismen och MacIntyre har en god poäng då de framhåller att gemenskapens värderingar inte nödvändigtvis är goda förutom inom den aktuella praktiken. Detta problematiseras dock inte av kommunitarismen; ett möjligt objektiva ont men subjektivt gott är önskvärt så länge det verkar för att upprätthålla gemenskapen. På grund av detta kan vi aldrig uppskatta ett värde som mer objektiva gott än ett annat: vi kan, enligt kommunitarismen, inte frigöra oss från den praktik vilken vi är resultatet av, och vi kan således inte hävda det att det ena är bättre

än det andra. De är blott subjektiva uppfattningar. Men vad får detta förhållningssätt för konsekvenser om vi försöker förstå det i praktiken?

Om du accepterar majoritetens subjektiva moral som rättesnöre innebär detta att du inte gör skillnad mellan objektiva rätt och subjektiva rätt; du menar att sanningen är subjektiv och kan vara sann endast för att majoriteten delar en åsikt. Jag menar – om vi accepterar majoritetens subjektiva uppfattning av det dygdiga som rättfärdigat och sann – att vi står neutrala inför de som drabbats av majoritetens förtryck. Att ge den kollektiva moralen rätt endast för att den tillhör majoriteten – att hävda att ingen praktik kan objektivt rangordnas som bättre eller sämre – är att vara neutral inför det förtryck minoriteter och grupperingar utsatts för i majoritetens despoti – oavsett om detta förtryck gäller att sjukdomsklassa homosexuella eller transpersoner, eller något så trivialt som att förnekas rätten att utöva oskyldiga intressen. Att ge den kollektiva moralen rätt är att förneka möjligheten att med förnuftet identifiera ett objektivt gott, och att mot kollektiv despoti säga att den subjektiva moral som låg till grund för förtrycket är lika rätt eller orätt som tillståndet utan förtryck. Att ge den kollektiva moralen rätt är att rycka på axlarna, för så länge accepterar att rättesnören är godtyckliga – och anser att de så ska vara – kan de aldrig rangordnas.

Vad gäller statlig opinionsbildning för det dygdiga levernet menar kommunitarismen, såväl som Locke, att denna ska baseras på just majoritetens åsikter om det allmänna bästa. Statlig opinionsbildning utifrån den allmänna uppfattningen om det dygdiga är att från staten sanktionera det förtryck vilket manifesteras genom den allmänna uppfattningen. Men om man inte vill, med statliga medel, sanktionera majoritetens förtryck och despoti kan den statliga opinionsbildningen för ett dygdigt leverne aldrig accepteras. Om man så ändå vill, är det att från staten till individen säga: *ditt förnuft är inte ditt att bruka – majoritetens moral är din att anamma men aldrig avvika ifrån. Och är så fallet, att du avviker, följer en stigmatisering i vilken du utestängs från det offentliga rummet.*

Samhället är i behov, som Mill uttrycker det, av individer som kan stå för förändring och införliva nya praktiker. Även om dessa i sin strävan kommer att möta den allmänna opinionens motstånd så är det av yttersta vikt att staten inte ytterligare förhalar denna utveckling. De farhågor om avvikande beteende, som von Humboldt menar godtyckligt projiceras som förödande för samhället, får inte anammas av staten. Ifall detta görs innebär det alltså ett förtryck inte bara utövat av majoriteten – förtrycket är understött även av staten. I kommunitarismens namn, där det i frånvaron av ett rätt blir statens angelägenhet att förmedla gemenskapens moraliska uppfattningar, har förtryck av homosexuella – eller andra som i majoritetens ögon identifierats som avvikande – varit rättfärdigat. Endast om vi accepterar detta förtryck som rättfärdigat, på grund av att det följde majoritetens uppfattning om dygdigt leverne, kan vi uttrycka en önskan om en stat som

opinionsbildar för det dygdiga livet. Detta på grund av att man isåfall efterfrågar en stat som agerar enligt samma princip som den stat som förtryckt de avvikande. Men är så fallet, att vi ser tillbaka på historiskt förtryck där stat ålagt avvikare diagnoser eller tvingat dem in i utanförskap, och menar att utvecklingen från detta varit objektivt god, kan vi aldrig acceptera en stat som idag agerar efter samma princip. Att inte kunna bedöma utveckling från förtryck som det rättas triumf över det subjektivt goda är att förringa den kamp i vilken avvikare plågats och förnedrats – och så länge du inte vill förringa de förtryckta deras förtjänster för upprättelse kan du aldrig efterfråga en stat som förmedlar bilder om det dygdiga levernet, då det är just denna stat som sanktionerat förtrycket.

Den liberala idén om en neutral stat har två ansikten: antingen är staten neutral endast i frågor om att inskränka frihet med lagstiftning, eller så måste den vara neutral även vad gäller uppfattningen om ett dygdigt leverne. Som jag i detta avsnitt har argumenterat för måste den neutrala staten vara neutral även när det kommer till att via opinionen verka för moraliska – eller mot omoraliska – livsval, detta för att den annars kommer agera förtryckare gentemot de som avviker från gemenskapens uppfattning om dygdig livsföring. I det fall staten i enlighet med majoritetens moral agerar förtryckare kan vi knappast tillskriva den epitetet *neutral*. Endast den stat som inte anser att det är dess angelägenhet att, utifrån gemenskapens uppfattning om dygd, opinionsbilda kan försäkra sig om att inte verka som aktiv förtryckare, och om vi inte accepterar att staten en gång i tiden förtryckt minoriteter, och således förvisat dem till samhällets och gemenskapens utkanter, då kan vi inte heller acceptera att staten idag agerar efter samma icke-neutrala princip vad gäller opinionsbildning för dygdigt leverne.

4.2 Slutsatser

När jag valde klassisk liberalism och kommunitarism som mina två ideologiska utgångspunkter, med individ respektive gemenskap i fokus, hade jag som förutfattad mening att liberalismen skulle erbjuda ett enhetligt nekande svar och kommunitarismen ett jakande svar på min frågeställning. Men vad har jag egentligen fått för svar? Frågeställningen löd: *kan statlig opinionsbildning för det dygdiga levernet rättfärdigas?* Analysen visade att Lockes syn på relationen mellan individ och stat inkluderar statens möjlighet, och måhända plikt, att opinionsbilda för den allmänna uppfattningens åsikter om hur det goda livet bör levas för att försäkra en om fortsatt liv. Detta möjliggörs av rätten att i naturtillståndet argumentera för och lära ut – som för staten innebär denna rätt av samtliga medborgare aggregerad. Likväl menar Mill att det är nödvändigt att utbilda den omyndiga delen av befolkningen utifrån mänsklighetens sammanfattade erfarenheter, för att de inte ska behöva hamna i återvändsgränder där personlig utveckling är omöjlig. Oavsett om det, som Mill menar, går att utrona ett objektivt gott sätt att leva eller inte, blir situationen ändå som sådan att han efterfrågar

opinionsbildning för det dygdiga. I kontrast till dessa två står både Paine och von Humboldt, som menar att det inte bör ligga i statens intresse att vare sig argumentera för, eller ha åsikter om, dygden och hur livet ska levas. Detta sker i samhället oavsett staten, och trots att det i samhället finns en sedvänja bör inte staten premiera ett livssätt framför ett annat.

Även om en av den klassiska liberalismens grundbultar anses vara idén om en neutral stat så visar min analys att den neutrala staten i vissa fall endast är neutral så länge det kommer till att med lagstiftning och tvång förhindra människor från att agera på ett visst sätt förutsatt att dessa handlingar inte begränsar andra individers frihet. Den neutrala staten är således ur ett liberalt perspektiv inte nödvändigtvis neutral vad gäller en subjektiv, eller på ett Millskt vis upplevt objektiv, uppfattning om ett visst leverne som mer dygdigt än ett annat – staten är i dessa fall endast neutral när det gäller att faktiskt lagstifta i enlighet med denna uppfattning. Trots detta finns det alltså även liberala uppfattningar som menar att den neutrala staten inte bara avser statens förmåga att lagstifta: en neutral stat har inte heller rätt att ta ställning till huruvida ett visst sätt att leva sitt liv är önskvärt eller ej.

I enlighet med mina förutfattade meningar är en icke-neutral stat ett krav för den kommunitära idétraditionen. Gemenskapen är det centrala, och för att denna ska fortleva kräver den en stat som är villig att förmedla gemenskapens värderingar om bra respektive dåliga sätt att leva sitt liv. Om så är fallet, att staten inte gör detta, kommer gemenskapen att brytas ned, och kvar står vi med individer utan uppfattning om vad de egentligen bör ta sig för med sina liv. De kan nämligen inte verka rationellt utanför en ram som säger åt dem vad som är eftersträvänsvärt eller förkastligt. Jaget står tomt och utan syfte, och även om gemenskapens värderingar även förmedlas inom just gemenskapen är den icke-neutrala statens opinionsbildning det avgörande verktyget som motverkar att individer i brist på information anammar en livsstil där det dygdiga livet blir omöjligt.

Vad gäller mitt ställningstagande i frågan om statlig opinionsbildning för ett dygdigt leverne menar jag att det inte bör vara statens angelägenhet att utifrån majoritetens uppfattning om gott respektive ont förmedla bilden av ett önskvärt liv. Ur ett historiskt perspektiv har majoritetens uppfattning om dygd agerat förtryckare mot avvikande. Om vi accepterar att det är statens uppgift att ta ställning i moralfrågor accepterar vi att det historiska förtrycket – som vi idag fördömer – var rättfärdigat då staten endast agerade i enlighet med den allmänna opinionen. Vi trivialiserar det lidande staten har vållat minoriteter, då vi menar att staten än idag bör agera efter samma princip.

4.3 Vidare forskning

När jag började skriva denna uppsats hade jag för avsikt att undersöka opinionsbildande myndigheter. Systembolagets VD hade då nyligen uttryckt en önskan att stänga en öppning i lagen

som riskerade monolets ställning (SvD.se 2013). Nu är förvisso Systembolaget ett statligt ägt företag och inte en myndighet i traditionell bemärkelse, men jag kunde i SOU 2000:1, apropå myndigheter och opinionsbildning, läsa att vi nu allt oftare ser myndigheter som opinionsbildar efter ett snävt verksamhetsintresse. Nu låg dock mitt huvudsakliga intresse med denna uppsats i att redovisa hur två politiskfilosofiska idétraditioner förhöll sig till statlig opinionsbildning för det dygdiga, och uppsatsen skiftade således karaktär: frågan om myndigheters förehavanden blev en fråga om statens förehavanden. Men forskning om myndigheters opinionsbildning är i allra högsta grad möjlig, och väldigt intressant.

Om man istället vill utvärdera statlig opinionsbildning för ett dygdigt leverne finns det från Danmark ett färskt fall att undersöka. Den danska regeringen införde 2009 en punktskatt på fet mat i ett försök att förändra folkets konsumtion till en nyttigare sådan. Denna kom dock inte att få önskad effekt, och redan 2012 bestämde sig regeringen för att slopa fettskatten (Svt.se 2012). Trots det misslyckade försöket är debatten alltså aktuell, och senast på bollen var Aftonbladets ledarkrönika 28 december 2013, då man med rubriken "Det är dags att skatta bort sockret" efterfrågade ekonomisk vägledning bland de ohälsosamma konsumtionsvarorna (Aftonbladet 2013).

Även om denna uppsats främst handlar om opinionsbildning anser jag att en av mina mest intressanta slutsatser – och något som absolut förtjänar vidare forskning – är den klassiska liberalismens kluvenhet inför begreppet *den neutrala staten*. Vad är egentligen en neutral stat, och hur bör begreppet definieras? Som jag i slutsatsen påpekat finns det inget enhetligt svar på denna fråga. Är staten verkligen neutral om den framhåller vissa sätt att leva som önskvärda, även om den inte stiftar lagar mot detta? Här finns det en intressant konflikt där en normativ begreppsanalys kan vara ett lämpligt verktyg för att vidare utforska ämnet.

Källförteckning

Aftonbladet.se (2013). Det är dags att skatta bort sockret <<http://www.aftonbladet.se/ledare/ledarkronika/danielswedin/article18090049.ab>> Hämtad: 2013-12-28

Bengtsson, Mattias & Norberg, Johan (red.) (2003). Frihetens klassiker: texter. Stockholm: Timbro
DN.se (2008). Nu ska Sara-Claes slippa bli stämpad som sjuk <<http://www.dn.se/nyheter/sverige/nu-ska-sara-claes-slippa-bli-stamplad-som-sjuk/>> Hämtad: 2013-12-28

Frykman, Jonas (1988). Dansebaneeländet – Ungdomen populärkulturen och opinionen.
Stockholm: Naur och Kultur

Gustafsson, Susanne (2013). Cyklisters hjälmanvändning i ett regionalt perspektiv. Rapport/VTI <<http://www.vti.se/sv/publikationer/pdf/cyklisters-hjalmanvandning-i-ett-regionalt-perspektiv-fokusgruppsintervjuer-samt-analys-av-olycks--och-skadedata.pdf>> Hämtad: 2013-12-28

Locke, John (2003). *Det politiska samhället och styrelsens mål* i Bengtsson, Mattias & Norberg, Johan (red.) Frihetens klassiker: texter. Stockholm: Timbro

Larsson, Reidar (2006). Politiska ideologier i vår tid. 7., [utök. och rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur

MacIntyre, Alasdair (2013). *Traditioners rationalitet* i Sjunnesson, Jan (red.) Kommunitarism: En antologi om individualism och gemenskap i moral, politik och filosofi. Stockholm: Vulkan Media

Mill, John Stuart (1984). Om friheten. [Ny utg.] Stockholm: Natur och kultur

Norberg, Johan (2003). *Liberalismens historia* i Bengtsson, Mattias & Norberg, Johan (red.) Frihetens klassiker: texter. Stockholm: Timbro

Paine, Thomas (2003). *The rights of man* i Bengtsson, Mattias & Norberg, Johan (red.) Frihetens klassiker: texter. Stockholm: Timbro

Paine, Thomas (1993). Common Sense. Charlottesville, Va: University of Virginia Library.

Rothstein, Bo (2005). *Sverige – de ideologiska statsapparaternas förlovade land* i Rothstein, Bo & Ronit, Karsten (red.) Den politiske forvaltning: historiske spor i nutidens buraukrati : festskrift til Tim Knudsen. København: Politiske Studier

Taylor, Charles (2013). *Atomism* i Sjunnesson, Jan (red.) Kommunitarism: En antologi om individualism och gemenskap i moral, politik och filosofi. Stockholm: Vulkan Media

von Humboldt, Wilhelm (2003). *Ett försök att utstaka gränserna för statens uppgifter* i Bengtsson, Mattias & Norberg, Johan (red.) Frihetens klassiker: texter. Stockholm: Timbro

Walzer, Michael (2013). *Den kommunitära kritiken av liberalismen* i Sjunnesson, Jan (red.) Kommunitarism: En antologi om individualism och gemenskap i moral, politik och filosofi. Stockholm: Vulkan Media

Sigurdson, Ola (1994). *Det rätta eller det goda? Rapport/Institutionen för pedagogik*. Göteborg: Göteborgs Universitet

Sjunnesson, Jan (red.) (2013) *Kommunitarism: En antologi om individualism och gemenskap i moral, politik och filosofi*. Stockholm: Vulkan Media

SOU 2000:1. *Demokratiutredningen*. Stockholm: Fritze.

SvD.se (2011). *Fettskatt lär dröja* <http://www.svd.se/nyheter/inrikes/fettskatt-lar-droja_6516728.svd> Hämtad: 2013-12-28

SvD.se *Brännpunkt* (2013). *Bara Systembolaget får sälja alkohol direkt* 2013-06-27 <http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/bara-systembolaget-far-salja-alkohol-direkt_8296366.svd> Hämtad: 2013-06-27

Sverigesradio.se (2011). *Dansförbud upprör krögare* <<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=91&artikel=4849050>> Hämtad: 2013-12-28

Sverigesradio.se (2012). *Olagligt att dansa i baren* <<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=1646&artikel=5279975>> Hämtad: 2013-12-28

Svt.se (2012). *Danmark slopar fettskatten* <<http://www.svt.se/nyheter/varlden/danmark-slopar-fettskatten>> Hämtad: 2014-01-05